
Een zwerwer verdwaald

door Piet Kralt

Achtergronden en uiterlijke beschrijving

In februari 1904 voltooide Arthur van Schendel (* Batavia 1874, † Amsterdam 1946) het manuscript van *Een zwerwer verliet*. In april schreef hij het korte verhaal 'Het broos geluk' en in mei de vertelling 'Maneschijn'. Toen stagneerde de productie. De oorzaak daarvan lag in persoonlijke omstandigheden. In september 1905 reisde hij door Noord-Italië, waarna hij op 9 november aan *Een zwerwer verdwaald* begon. Hij werkte eraan tot 29 maart 1907, een betrekkelijk lange tijd voor een korte roman. Maar dat is vanuit zijn schrijversopvatting wel te verklaren. In een essay uit 1911 schreef hij onder andere:

Voor hij begint weet de schrijver nauwkeurig wat hij te zeggen heeft, en dat hij duidelijk en kort behoort te zijn. Dan wacht hij op de bezieling. Wie zonder die begint doet onnut werk. Wachtcende luistert hij naar toon en maat der stem die hij in zijn binnenst hoort. Aan toon en maat is de bezieling kenbaar. [...] Aldus doet de schrijver terwijl hij schrijft voortdurend ontdekkingen die hem zelf verbazen.

Met andere woorden: de stijl is primair. Hij leidt de gedachten over uitbreidingen en inkortingen die zich steeds opnieuw voordoen.

Uitgeverij W. Versluys, die in 1904 *Een zwerwer verliet* had uitgegeven, gaf in 1907 ook *Een zwerwer verdwaald* uit: een gebonden boekje in rood linnen met een goudkleurige voorstelling van Sint Marcus de evangelist en beschermheilige van Venetië, met boekrol en een leeuw. De naam van de ontwerper is niet bekend. Het register van de Koninklijke Bibliotheek vermeldt een druk uit 1979. Volgens uitgeverij Meulenhoff, die vanaf de vierde druk de roman uitbracht, zijn er in de jaren tot 2017 ongeveer 55.000 exemplaren verkocht.

Een zwerper verdwald is vertaald in het Duits en Italiaans, beide vertalingen in één band met *Een zwerper verlieft. Ein Wanderer* (1924) en *Tamalone* (1928).

Inhoud

In het najaar komt Tamalone, de hoofdpersoon van de roman, aan in Venetië met een boodschap van de overste van Pisa. Hij is rijk gekleed en beschikt over geld. Het laatste deel van zijn tocht legt hij te voet af in gezelschap van Meron Joseph, een bereids man die in de haven een groot zeilschip heeft liggen. Ondanks zijn welstand neemt Tamalone logies in een eenvoudige herberg. Daar maakt hij kennis met Folcore, een timmerman, meester op de werpen en aanvoerder van ontevreden ambachtsheden die in de herberg bijeenkomen. Tamalone sympathiseert met hem, maar echte warme vriendschap sluit hij toch niet Meron Joseph. Folcore is weduwnaar. Wanneer Tamalone een keer bij hem thuiskomt, ziet hij dat de man die zo hartstochtelijk voor de arme ambachtslieden opkomt, zijn eigen vijf kinderen verwaarloost. Tamalone ontfermt zich over hen.

Op een avond wordt hij in een donkere straat overvallen. Dat men hem bestelt, laat hem min of meer koud, maar één van de overvallers heeft hem beroofd van de ring met bloedspeen en dat trekt hij zich erg aan. Hij treft de boosdoeners weer in de herberg waar hij logeert. De dief van de ring is een jongeman wiens ene hand is afgehak. Tamalone vergceft hem niet alleen, hij neemt hem zelfs in dienst. Sefte heet de knaap.

Zijn goedgunstigheid strekt zich nog verder uit. Uit alle wijken van de stad komen op den duur de allerarmsten naar de taverne en krijgen van hem een maaltijd. De waard is er niet blij mee, maar Tamalone kon de gouden ponden welke hij van de overste van Pisa ontving niet in zijn buidel houden.

Hij kwam echter naar Venetië om een boodschap over te brengen. Dat voert hem in de hoogste kringen. Bij een door de hertog gegeven diner zit hij naast een vrouw die onmiddellijk in hem geïnteresseerd is. Ze vraagt hem mee in haar gondel naar haar aanzienlijke woning. Maluse van Lune is haar naam, ze woont met haar zusjes Verde en Zilia bij haar broer de bisschop. Tamalone en zij komen vaker samen. Hij begint te besfeffen dat zij hem liefheeft. Dat brengt hem in een lastige positie: haar liefde streeft hem, maar zelf houdt hij niet van haar, zijn verleden en zijn onrust verhinderen dat. Dan wordt zij ernstig ziek en verleid door haar droefheid en zwakte belooft hij haar te trouwen. De twijfel blijft echter. Hij overweegt: 'Wat had hij te doen met een

vrouw die zijn heimelijke hoop kwam verstoren, de hoop die hij zelf niet begreep?

Het wordt winter, het wordt voorjaar. Op Hemelvaartsdag beginnen de feesten van 'het huwelijk met de zee'. Tamalone is nu 'een heer van onderscheiding' die bij de officiële festiviteiten de gezanten van Pisa leidt. Hij zal morgen Maluse trouwen. In de schitterend verlichte zaal van haar woning dans met men tot laat in de avond. Dan neemt Tamalone afscheid van haar met een innig kus. Hij gaat naar het huis van Folcore, want de vijf jongens zijn de hele dag alleen geweest. Daar treft hij Simon aan, zijn vriend uit Pisa. Die heeft het kind van Mevena bij zich, Martijnje, nu ongeveer anderhalf jaar oud. (Mevena is Tamalones grote liefde uit de voorafgaande roman *Een zwerwer verlied*. Het kind is overigens niet van hem.)

De volgende dag verlaat Tamalone in alle vroegte de stad en begeeft hij zich naar een gehucht op het grondgebied van Padua. Hier houdt Folcore zich schuil die met enkele medestanders de afgelopen winter uit Venetië is gevlucht. Tamalone vertelt hun dat hij naar Toscane wil, de landstreek waar hij Mevena ontmoette. Op aandringen van Folcore gaat hij echter eerst terug naar Venetië om Maluse om vergeving te vragen. Vroeg in de morgen komt hij daar aan, wordt al snel gearresteerd, verblijft enkele uren in de gevangenis en wordt dan voor de rechters geleid. Die oordelen dat hij een verrader van de stad is maar dat hij op voorspraak van de bisschop genade krijgt. Hij moet echter voor het vallen van de avond de stad verlaten. Hij gaat naar Maluse, wil haar zeggen wat hij voelt, maar stopt. Zij begrijpt hem. Er staat: 'Zij zeide niets, zij stond heel stil. Toen wist Tamalone dat deze vrouw die hem bemindde zoals hem nooit een bemind had, haar hoop had opgegeven.'

In de stad dreigt oproer, er zijn samensproelingen. Op het Sint Marcus-plein komt het tot een felle strijd tussen enerzijds ambachtslieden als wevers en looiers samen met de volgelingen van de opstandige edelman Candian, en anderzijds de ordevoerders van de stad. Een woedende Tamalone heeft zich opgeworpen als leider. In de middag is de strijd gedaan. Het plein ligt bezaaid met doden. Tamalone zit bij een hoek, zijn gezicht vol bloed. Hij voelt 'de lief-de tot de meeninge der menschen'. Tranen beletten hem het zien. Als de avond valt gaat hij dwalen. Hij weet niet waar hij loopt. Uiteindelijk komt hij bij het huis van Folcore, waar hij Meron Joseph, Simon, de vijf jongens en Martijnje aantreft. Een buur-vrouw maakt zijn gezicht schoon. Dan gaat hij weer. Blindelings rondlopend komt hij bij een hem onbekend pleintje. Hij gaat een kerck binnen. Er ligt een vrouw voor een altaar geknield, haar gezicht in haar handen. Weer buiten in het donker ziet hij in een

nauw gangetje een lamp schijnen. Als hij het gangetje inloopt stuit hij op een meisje. Ze lacht naar hem en volgt hem wanneer hij het gangetje verlaat en rondwaalt tot hij weer bij het onbekende pleinijte komt. In de kerk ligt de vrouw nog steeds geknield, langs de muur loopt een minderbroeder. Als Tamalone bij een altaar met drie kaarsen neerknielt, knielt ook het meisje, midden in de kerk. Ze horen alle drie – de vrouw, de minderbroeder en het meisje – zijn hevige snikken.

De vrouw blijft Maluse te zijn. Zij gaat naar huis. De minderbroeder is Lorens, een monnik uit de kring van Maluses broer, de bisschop. Hij neemt Tamalone mee naar een klooster waar deze drie weken verblijft. In hem woelt de drang om te kiezen: de vrede van het klooster of de vrijheid en heerlijkheid daarbuiten. Hij kiest voor het laatste, ook omdat hij achter de haag van de kloostertuin iedere dag het meisje hoort zingen. Wanneer hij gaat heerst in Venetië de pest. Drie van Folcores jongstes zijn daaraan gestorven. De twee die aan de dood ontkwamen, gaan met een Clatisse mee, Tamalone, Simon, Martijnje, het meisje en Meron Joseph verlaten op het schip van de laatste de haven van Venetië.

Interpretatie

Opbouw

De opbouw van de roman vertoont overeenkomst met die van de klassieke tragedie. Niet tot in details, wel in grote lijnen. De eerste drie hoofdstukken vormen de expositie, bedoeld om de lezer op de hoogte te stellen van personen en omstandigheden. Hij leert de merkwaardige positie van Tamalone kennen: een rijk heer met connecties in de hoogste kringen die in een eenvoudige herberg zijn intrek neemt en omgaat met oproerige ambachtslieden. De lezer maakt ook kennis met de personen die in het vervolg van de roman een belangrijke rol zullen spelen: Meron Joseph, Folcore, Seffe en Maluse. De vijf hoofdstukken die hierna komen bevatten de intrige: de ontwikkeling van een reeks gebeurtenissen die naar

een hoogtepunt voert.

Het gaat allemaal voorspoedig. Er is – zo lijkt het – geen reden voor onrust. De ster van Tamalone rijst. Hij verlooft zich met Maluse. De bisschop mag hem graag en voor de allerarmsten is hij een weldadig heer. Het zal uitlopen op een huwelijk – een bijna clichématig happy end. Toch krijgt de lezer signalen die hem een andere afloop suggereren. Er dreigt gevaar vanuit de overheid. Er is sprake van verklikkers en verspieters. Folcore moet vluchten. Tamalone wordt een keer bij de hertog geroepen. Het is niet alleen deze dreiging. De lezer weet ook dat Tamalones houding tegenover Maluse niet zuiver is. Hij heeft medelijden met haar. Haar liefde vertederd hem. Maar hij houdt niet van haar. En er is

het incident met de ring met bloedsceen. Tamalones heftige reactie op de diefstal moet te denken geven. Al met al voldoende redenen om aan de schijnbaar voorspoedige ontwikkeling te twijfelen. Dan komt aan het eind van hoofdstuk 8 het punt van omkeer dat de crisis inleidt. Dat is de komst van Simon met het zoonje van Mevena. Het is vanuit dramatisch oogpunt exact het goede ogenblik. Tamalone heeft de hele dag feestgevierd. Hij heeft erkenning gevonden. Hij staat op het punt te trouwen. Op dat moment komt de desastreuze confrontatie met zijn verleden. De nu onafwendbare crisis beslaat de hoofdstukken 9 tot en met 11. Ze vertoont een lichte golfbeweging; aanvaankelijk lijkt alles zich eenvoudig op te lossen (Tamalone zal teruggaan naar Toscane), daarna is de nedergang des te heftiger: Tamalone raakt betrokken bij het oproer, verliest zijn grip op de werkelijkheid en eindigt voor een altaar, smikkend op zijn knieën.

De roman eindigt in de hoofdstukken 12 en 13 met de afwikkeling waarin de hoofdpersoon tot inzicht komt. Ze kan leiden tot een ondergang maar ook tot een verzoening. Het zal duidelijk zijn dat dit laatste in *Een zwerwer verdwaald* het geval is. De komst van het meisje werkt als een deus ex machina: een goddelijke ingreep die de onvermijdelijke ondergang doet keren en alles ten goede wendt. Tamalone leek hulpeloos verloren, maar vindt uiteindelijk toch troost en vrede.

Zo moeten we het einde van de roman dus lezen: alle verwikkelingen, zowel die uit het verleden van *Een zwerwer verlied* als die uit het heden van *Een zwerwer verdwaald*, lossen zich op in een toestand van hoop en kalmte.

Verteltechniek

Van Schendels verteltechniek is gericht op versluiëren. De auteur vermijdt het direct en verklarend medelen, hij wil suggereren. Hij zet de lezer als het ware aan het werk: die moet de gegeven feiten met elkaar combineren en zo zien te achterhalen wat er eigenlijk plaatsvindt of gebeurd is. Soms noemt hij geen namen, ook daar waar men een naam zou verwachten. Als de strijd op het Sint Marcus-plein gedaan is, staat er: 'Daar klonk een klaren van den trans, het lichaam van een edelman viel van boven naar beneden geslingerd te pletter op den grond.' Het zal om de opstandige edelman Candian gaan. Maar de lezer moet die naam wel zelf invullen.

Een ander voorbeeld is Tamalones heftige reactie als Seffe hem van de ring met bloedsceen berooft. Geen woord ter verklaring, de lezer moet de verbinding met Mevena maken en dus de eerste zwervertroman gelezen hebben. De ring was een geschenk van Mevena aan Rogier, haar minnaar. Tamalone trof hem aan op haar borst toen zij door de onderaanvoerder van Rogier gedood was. Sprekend is ook het volgende. Als Tamalone nadat hij in Venetië is teruggekeerd, korte tijd in de gevangenis is, hoort hij

een ontzettende kreec, daarna een diep kreunen. Weer buiten ontmoet hij Seffe, wiens tweede hand is afgehak. Weer iets later staat hij in de oproerige menigte, met fel gelaat en gebalde vuist omhoog. Het verband tussen de drie feiten laat de tekst aan de verbeelding van de lezer over. Hij zal het zo moeten begrijpen: de kreec en het gekreun zijn van Seffe die de wrede straf van het afhakken ondergaat. Wanneer Tamalone dat ziet, ontscekt hij in woede, vandaar dat hij zich met fel gelaat en gebalde vuist bij het oproer aansluit.

Stijl

Van Schendels stijl past bij deze manier van vertellen. Zijn betrekkelijk lange zinnen schakelen mededeling aan mededeling in een gestage cadans. De woordkeus is vaak archaisch. Maar de stijl wordt suggestief doordat het vertelde onhelder blijft. Het gaat om uitdrukkingen als 'de hoop die hijzelf niet begreep' of 'zijn hart zwierf weer met het verlangen dat uit het onbekende steeds vers ontki', waarbij de lezer zich kan (moet) afvragen 'de hoop waarop?' en 'het verlangen naar wat?' De derde zin van de roman is een raak voorbeeld van deze aanencijgende, licht archaische en enigszins mysterieus gehouden stijl:

De vreemdeling sprak gedurig terwijl zij voortgingen in den vochtigen dag, zijn gebaren waren niets dan vragen, en Tamalone luisterde met zijn hoofd zeer laag ter neder gebogen, want er was in de woorden die hij hoorde heugenis van een verleden dat hij geheim hield in zijn ziel.

De schakeling is duidelijk. Woorden als 'gedurig', 'voortgingen', 'ter neder' en 'heugenis' geven de zin de klank van een oude taal. Maar waar het op aankomt, is dat de lezer zich zal afvragen hoe die gebaren van de vreemdeling wel zijn, om welke vragen het gaat en vooral om welk verleden als het in de ziel geheim wordt gehouden.

Vanaf het moment in hoofdstuk II dat Tamalone door de stad gaat dwalen wordt de sfeer van het verhaal onwettelijk. Vooral de ontmoeting met het meisje is irrtel. Ze staat in een nauw en laag gangetje bij een brandende pit. Als Tamalone bukkend naar haar toe loopt lacht ze naar hem en als hij zich omkeert en teruggaat hoort hij lichte schreden achter zich. (Van Schendels manier om te zeggen dat zij hem volgt.) In de kerk knielt hij voor het altaar, zij in het midden van het gebouw. Het meisje is niet eerder in de roman genoemd. Ze kent Tamalone niet en hij kent haar niet. De ontmoeting en wat volgt zijn uitermate vreemd. Iets voor in een sprookje, of beter: voor in een droomverhaal. De conclusie moet dus zijn dat Van Schendel zijn roman aan het eind ombuigt in de richting van een droomveraring. Hij laat de werkelijkheid los en gaat over tot een

min of meer symboliserende fantasie. Gezien het vervagende effect van zijn stijl en verteltechniek is deze overgang niet ondenkbaar. Maar er is een andere interpretatie mogelijk, ook gebaseerd op verteltechniek en stijl. In dit geval is het meisje om wie het gaat de lezer bekend. Het is Verde, het jongste zusje van Maluse. De roman suggereert een lichte graad van intimiteit tussen haar en Tamalone, namelijk als hij in de winter de zieke Maluse bezoekt en Verde – zoals de tekst luidt – in iedere dardelheid het verlaten van haar hartje laat zien. De lezer moet bij deze interpretatie aannemen dat Tamalone tijdens zijn nachtelijke dwaaltocht in een shocktoestand verkeert, dat zijn waarnemingen zijn vertekend, dat hij dingen en personen anders ziet dan ze zijn. Omdat de ontmoeting vanuit hem beschreven wordt, geeft de tekst zijn vertekende beeld.

De lezer wordt geacht te bedenken wat er werkelijk is gebeurd. Hij heeft daarvoor een enkele aanwijzing. Als het point of view weer bij de verteller ligt, leest hij dat Maluse, broeder Lorens en het meisje in de kerk zijn. Dat kan geen toeval zijn. Alle drie komen ze uit de kring rond bisschop Van Lune. Alle drie houden ze van Tamalone. Misschien zijn ze hem gevolgd om hem voor zichzelf te behoeden. Iedere redelijke veronderstelling is juist. De tekst geeft de lezer alle vrijheid.

Deze uitleg is aanlokkelijker dan de voorafgaande. Om twee redenen. Ten eerste omdat de roman tot het moment van de ontmoeting met het meisje geen onwettelijk karakter heeft. Stijl en verteltechniek werken wel versluitend maar maken het vertelde niet irrefeel. En ten tweede omdat deze uitleg verklaart waarom het meisje Tamalone volgt en met hem begaan is.

Thematiek

In eerste instantie dienen zich twee thema's aan: Betrokkenheid en afzijdigheid. Tamalone's betrokkenheid blijkt uit zijn omgang met en zorg voor de ambachtslieden, de armen en de kinderen van Folcore. Ook uit zijn reactie op de liefde van Maluse. Hoewel hij niet van haar houdt, vindt hij het mogelijk met haar te breken. Maar uit zijn overpeinzingen en uit de gesprekken die hij met Meron Joseph voert, komt een heel andere man naar voren. Dan blijkt hij iemand te zijn die het liefst door de landen loopt, alleen, frank en onbekommerd. Hij vertelt zijn vriend van zonden en zorgeloosheid zijn zwerend leven lang; van logen en onverschilligheid.

Op Hemelvaartsdag, de dag voor zijn huwelijk, als hij een gearriveerd man is, of lijkt te zijn, beseft hij dat 'het bandeloos dolen als een vreemde onder vreemden een tijd [is] van voorheen'. En in de binnenplaats van de gevangenis voelt hij zich de zwerwer van vroeger tijden. Het was de tijd ook van dagdromen, lichte fantasieën die 'hem immer van zorgen [hadden] bevrijd'. Troostende verbeeldingen of 'verzinselfs tot zijn lust' zoals ze op

Perspectief

een andere pagina heten. Het was vrijblijvend gedroom, aange-
 name tijdpassering.
 De thematische tegenstelling lijkt eenvoudig: het landelijke
 zwerpen van toen versus de stedelijke betrokkenheid van nu. Dat
 is: onbekommerde vrijheid en vrede tegenover hulpvaardigheid
 en maatschappelijk aanzien.

Maar de thematiek is gecompliceerder dan deze enkele anti-
 these. Eromheen speelt namelijk het thema van het verlangen.
 Door de roman heen wordt het in verschillende bevooroor-
 gen getypeerd. Het is zijn liefste bezit, het is zuiver, het is het
 verlangen naar het onverwachte, naar iets wat in den vreemde
 geschiedt. Het maakt hem gelukkig maar het bezorgt hem ook
 verdriet. Hij houdt het voor heilig, staat ergens in hoofdstuk 5.
 Het is veel intenser dan de dagdroom. En het heeft – anders dan
 de dagdroom – het karakter van een verwachting. Het is een
 zoeken naar iets onbekends, de hoop op een grootse belevenis,
 een liefde, een onverwacht geluk, wat dan ook. Het is in Venetië
 niet afwezig, daarvoor wordt er in de roman te vaak aan gere-
 fereerd, maar het is er als een heimwee, als de gedachte aan iets
 wat verloren is geraakt.

Titel

Hier ligt de verklaring van de titel. Tamalone heeft heimwee
 naar zijn vroegere zwerfende leven van dagdromen en onbezorg-
 de onverschilligheid. En hij mist zijn heftige verlangens naar iets
 onbestaanbaars. Hij raakt verdwaald in de sociale gisting van de
 stad en in een liefdesverhouding die hij niet wil. Hij is afgeweken
 naar de werkelijkheid en daarin verdwaald.
 En nu dat meisje. Tamalone staat bij haar op het wegvaren-
 de schip. Hij neemt haar hand in de zijne en zijn gemoed was
 zwaar van den ernst, want de werkelijkheid werd zoo schoon als
 een droom. De betekenis van de zin is niet helemaal duidelijk:
 is het meisje de vervulling van het grote verlangen of betekent
 haar komst dat Tamalone van de verdrietig makende intensiteit
 ervan verlost is? Maar dit is zeker: hij neemt afscheid van zijn
 dagdromen, het verlangen kwelt hem niet langer en de grauwe
 werkelijkheid ligt achter hem.

Context

Binnen het oeuvre van Van Schendel vertoont het verhaal
 'Maneschijn' (1904) sterke overeenkomst met het slot van *Een
 zwerper verdwaald*. In beide gevallen schijnt de maan volop, de
 effecten van het licht geeft de verteller bij herhaling aan. De sfeer
 van wat gebeurt daardoor geheimzinnig, krijgt iets van een
 droom. In het verhaal blijkt het aan het eind ook om een droom
 te gaan. Ook het motief van de tuin, de omringende haag en de

muziek daarachter komt zowel in het verhaal als in de roman voor. In 'Maneschijn' is het geen zang maar fluitspel. Al met al lijkt het meer dan drie jaar eerder geschreven verhaal een prelude op de laatste bladzijden van de roman.

Een zwerwer verdwaald is het middelste deel van wat een triologie had moeten worden. Het eerste deel, *Een zwerwer verliet*, toont ons een Tamalone die na een aantal bittere ervaringen na zijn dertigste jaar een onverschillig man werd die zich van de mensen weinig aantrok. Hij zwierft door Toscane en verleende zijn diensten aan wie hem goed betaalde. Hij koos nooit partij. Hij wordt verliefd op Mevena. Die liefde rast zijn levenshouding aan. Hij raakt betrokken bij het lot van het meisje, hij kan niet langer onverschillig zijn.

In *Een zwerwer verdwaald* toont hij dezelfde grondhouding. Hij verlangt voortdurend terug naar zijn vroegere zwervende leven van iets onbestaanbaars koesteren en in dagdromen vlucht. Maar door het optreden van Folcore en Maluse miskent hij dit verlangen en komt hij aan zijn dromen niet meer toe.

Van Schendel had een derde deel willen schrijven. Daar is weinig van gekomen en wat ervan kwam is verscheurd. Maar er zijn wel aantekeningen van bewaard, eerste notities hoe die derde roman had moeten worden. Daarin staat onder andere dit:

Tamalone over de zee reizende met stil gemoed, gadegeslagen door de ogen van Maria in haar schoonste onschuld, weet nog niet van het heil dat hij geven kan. Dan in Rome met Simon en Maria en het kind gaat hij weer met vertrouwen onder de mensen, niets vragend echter, zorgeloos inderdaad, maar een liefderijk man.

De aantekening leert ons dat in de opvatting van Van Schendel het meisje een nieuwe figuur is, Maria geheeten, en dus niet Verde. Ze toont ons ook een Tamalone die nauwelijks afwijkt van de figuur in *Een zwerwer verdwaald*.

Warderingsgeschiedenis

In de besprekingen die kort na de eerste druk van *Een zwerwer verdwaald* verschenen, klinkt soms teleurstelling door: deze nieuwe roman blijft ver achter bij *Een zwerwer verliet*. Verwey vond *Een zwerwer verliet* een schepping waarin alles met overmijdelijke noodlotigheid gebeurde, *Een zwerwer verdwaald* was van een behaaglijke willkeur. Ook de criticus van *Het Vaderland* was teleurgesteld, al vond hij het einde van de roman 'heel bekoorlijk'. Scharten achtte dit deel wel rijper dan het eerste, maar

ook 'zooveel minder doorschijnend'. Everts schreef een heldere, waarderende recensie. Wel verbaasde hij zich over het optreden van het meisje. 'Is zij de symbolische figuur voor het nieuwe

eeuwig-jonge leven?' vroeg hij zich af.

In de studies die volgden (studies over het werk van Van Schendel in het algemeen of over de zwerperromans in het bijzonder) ging het voornamelijk om de figuur van Tamalone, zijn aard, zijn ontwikkelingsproces, zijn betekenissen. Pulinx legde de nadruk op zijn onuitroerbare lust in het zwerpen en op de blijvende invloed van het verlangen. Hij schonk ruimte aandacht aan het romaneinde: het meisje is de nieuwe Mevena, aan haar zijde zal Tamalone, zwerper, van de schoonheid der aarde genieten.

Ook bij 3-Gravesande gaat het vooral om de verzoenende toon van het romaneinde en de rol die het meisje daarin speelt. Van Heerikhuizen constateerde dat Tamalone in dit boek anders dan in het voorafgaande contacten zoekt, hoewel die contacten aan de oppervlakte blijven. De wereld buiten Tamalone is hard (Van Heerikhuizen noemt het lot van Seffe), maar de zwerper komt er ongeschonden doorheen en vaart het boek uit 'in gezelschap van Meron Joseph, een hond en een lief meisje.' Volgens Van Heerikhuizen 'zijn wij hier opnieuw in de wereld van de bloet-endste illusies beland'.

Goedegebouure interpreteerde het romaneinde anders. Via de roman *Heinrich von Offendingen* (1802, onvoltooid) wees hij op het idee van de 'oneindigheids-progres' van de filosoof Johann Gottlieb Fichte: de nooit eindigende vervolmaking. Daarvoor is Tamalones zwerper een metafoor. Daarom komt aan zijn zwerpen geen eind. Goedegebouure: 'Tamalone zal blijven zwerpen tot zijn dood toe; zijn zwerftocht breekt voor ons af [...] omdat zijn schepper en alter ego Van Schendel waarschijnlijk overtuigd is geraakt van de onvoltooibaarheid van zijn verhaal [...]'; Goedegebouures interpretatie maakt ook duidelijk waarom (binnen die interpretatie) het derde deel mislukte. Dat deel had het geheel moeten afsluiten en een voltooiing is in deze visie onmogelijk.

Voor deze bespreking is gebruikgemaakt van:

Arthur van Schendel, *Een zwerper verdwaald*, eerste druk, Amsterdam 1907.

Secundaire literatuur

- J. Everts Jr., Arthur van Schendel, Een zwerper verdwaald. In: *De Groene Amsterdammer*, 12-12-1907.
 V.N., Arthur van Schendel, 'Een zwerper verdwaald'. In: *Het Vaderland*, 8-8-1908.

- A.V. (=Albert Verwey), 'Een zwerper verdoemd'. Door Arthur van Schendel. In: *De Beweging*, 1908, jrg. 4, p. 373.
- Carel Scharten, Overzicht der Nederlandsche letteren. Arthur van Schendel, 'Een zwerper verdoemd'. In: *De Gids*, II, 1908, jrg. 72, pp. 171-173.
- R. Pullinckx, *Arthur van Schendel. Zijn werk en zijn betekenens*, Dierst 1946, pp. 40-53.
- G.H. s-Gravesande, *Arthur van Schendel. Zijn leven en werk*, tweede druk, s-Gravenhage 1981. (eerste druk: Amsterdam 1949)
- F.W. van Heerikhuiszen, *Het werk van Arthur van Schendel. Achtergronden, karakter en ontwikkeling*, tweede druk, Utrecht 1978. (eerste druk: Amsterdam 1961)
- Jef Notermans, Arthur van Schendel, Een zwerper verdoemd. In: *De Vasternam* 1961)
- Jaap Goedegebuer, Zwerend op weg naar het einde. In: *Tinde*, nr. 10, 1976, jrg. 20, pp. 535-540.
- P. Kral, Nader over Tamalone. In: *De Nieuwe Taalgids*, nr. 6, 1984, jrg. 77, pp. 508-515.
- Tamalone: de conflicten van een vagebond. In: *Sic*, nr. 4, 1990, jrg. 5, pp. 59-68.
- René Marres, *Arthur van Schendel's werk revisited: leven in vrijheid of gebondenheid*. Leiden 1994.
- P. Kral, Over dromers en betrokkenen. Mens en maatschappij bij Arthur van Schendel. In: *Litteratuur*, nr. 1, 2001, jrg. 18, pp. 22-28.

